

היכי מתרצי לה – כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים משלימות לטמאים וקסבר נשים בראשון רשות'. היה יכול לומר [כעין שאמר בסמוך] כגון שהיו ישראל מחצה על מחצה ונשים עודפות על הטהורים, וסובר התנא נשים בראשון ובשני חובה (ויש דעה הסוברת כן להלן), הלכך הנשים באות בחשבון הן לענין פסח ראשון הן לענין פסח שני ולכן הטמאים נידונים כמיעוט ועושים את השני (כן העיר מהרש"א, מדוע לא אמרו כן) – אלא שאופן זה לא היה קורוהו התנא 'מחצה על מחצה', כיון שנחשב לגמרי כרוב טהורים (קרני ראם).

*

ענין פסח שני לטמא ושהיה בדרך רחוקה, מרמז על תשובה ותיקון בשורש, שזדונות נעשין כזכיות, כמו שכתב בזוהר הקדוש (בהעלותך קנב):... והאנשים ההם כשנודמן כזאת לפנייהם לבם מתמרמר עליהם מאד למה אירע לפנייהם כזאת להיות נדחים מכלל קדושת ישראל, הגם שלא היה בשאט נפש עם כל זאת צעק לבם למה נגרע לבלתי הקריב וגו'. ובאמת גם ממש רבינו ע"ה נעלם תוכן ענינם ואמר להם עמדו ואשמעה וגו' – כי על פי שורת הדין לא היה שום תיקון לזה, דעבר יומו בטל קרבנו. והמה פעלו תיקון לזה על ידי שבירת לבם, המשכת התורה פרשת פסח שני, והוא בחינת נעשה ונשמע שעושין תורה חדשה ומגלגלין זכות על ידי זכאי, ולכן נתגלגל לאמר על ידיהם ענין פסח שני.

ולרמז זה אמרו חכמינו ז"ל 'איש נדחה ואין ציבור נדחין' – שכל ענין קדושת פסח שני הוא דוקא על פרטי נפשות שהמה רחוקים בנפשם מבחינת כלל קדושת ישראל, ועל ידי תשובה כזו נתקנו בשורש להיות נעשים זדונות כזכיות (מתוך פרי צדיק ח"ג פסח שני, ג).

דף פ

רבי יהודה אומר: אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורין יעשו בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק. רבי יהודה סבר שבט אחד איקרי 'קהל' והווי להו פלגא ופלגא ואין קרבן ציבור חלוק ועבדי כולהו בטומאה. לכאורה משמע שסברה זו היא מדאורייתא, שעל כן מותר לטהורים לעשות בטומאה. ואילו לא היתה אלא מדרבנן אבל מהתורה הטהורים עושים לעצמם בטהרה, כיצד אפשר שיעקרו חכמים דין תורה בקום ועשה, להקריב ולאכול פסח בטומאה.

ואולם המהרש"א (על תד"ה משלחין) כתב שסברה זו אינה אלא מדרבנן, שגנאי להחלק בקרבן ציבור. ולפי דבריו יש לומר שחכמים לא עקרו אלא ב'שב ואל תעשה' ואמרו אל ייקרב פסח כשהציבור חלוק, וכיון שכולם מנועים מלהקריב מדרבנן, שוב הכל מקריבים מהתורה אף בטומאה, כי כן אמר הכתוב שכל שאי אפשר להקריב פסח אלא בטומאה – יקריבו בטומאה ובלבד שיקריבו. נמצא שגם מן התורה מותר לטהורים להקריב בטומאה באופן זה, כיון שאסרו לכם חכמים להקריב באופן אחר.

[המהרש"א הכריח דבריו מדברי התוס', ע"ש. ולולא דבריו היה אפשר לומר שרבי יהודה עצמו סובר אין קרבן ציבור חלוק מהתורה. אלא שרב ועולא אמרו שאם יש תנא הסובר כתנא קמא שהטהורים עושים לעצמם בטהרה, וגם סובר סברת רבי יהודה אין קרבן ציבור חלוק – כלומר לא לגמרי כרבי יהודה, אלא סובר שגנאי לחלק קרבן ציבור, מדרבנן – יטמאו אחד מהם וכו'. ובוה נתישבו קושיות המהרש"א, וגם מובנים דברי רבי יהודה כפשטותם, שעושים כולם בטומאה מעיקר הדין.

ובזה גם מובן הלשון 'אי איכא תנא דסבר לה כתנא קמא דאמר פלגא ופלגא לא עבדי כולחו בטומאה, וסבר לה כרבי יהודה דאמר אין קרבן ציבור חלוק' שלכאורה שתי דעות אלו סותרות זו את זו, כי אם סובר כרבי יהודה שאין ק"צ חלוק כלומר שהדין הוא לעשות כולם בטומאה, שוב אי אפשר לסבור כתנא קמא [ור"ח מפרש 'כתנא קמא' דר"א בן מתאי שמועיל לטמא אחד מהם להכריע. אך אין זה מיושב עם גירסתנו. וגם עיקר פירושו צריך ביאור, הלא אם מטמאים אחד נמצאו הטמאים עודפים שנים על הטהורים, וגם לר"א בן מתאי אתי שפיר, וכמו שכתב] – אך הכוונה שסובר כעצם סברת רבי יהודה אך לא לגמרי כמותו, אלא מהתורה הטהורים עושים בהרהר].

וע"ע בחזון איש (זבחים ד, טז) שנטה מדברי המהרש"א ו"ל וסובר שסברת אין קרבן ציבור חלוק – דאורייתא היא. וכן יש להוכיח לכאורה ממנחות טו. שלדעת רבי יהודה כשנטמא בוך אחד מותר לטמא השני משום אין קרבן ציבור חלוק. ומבואר שהיא סברא דאורייתא. ולדעת מהרש"א צריך לדחוק שסבר ר"י שאין הלבונה מקבלת טומאה אלא מדרבנן. גם יתכן שלכך כתב שם רש"י שיגיע הלבונה זו לזו ולא כתב שיקריבנה כהן טמא – כי יתכן שדוקא זה מותר, שסובר שמניית ראשון ושני מדרבנן.

זעולא אמר: משלחין אחד מהן לדרך רחוקה. מבואר בירושלמי, וכן יש להוכיח מסוגית הבבלי בזבחים (ק.), שהיוצא אחר חצות לדרך רחוקה – חייב כרת, שכבר חל עליו חיוב. ויש לשאול לפי זה כיצד מותר לשלח אחד לדרך רחוקה והלא משמע שמדובר גם לאחר חצות [כי אז הוא זמן מנין הטהורים והטמאים – כמו שכתב הרמב"ם קרבן פסח ז, ו]. ואילו היה מדובר כאן רק קודם חצות, היה לגמרא לפרש אחר חצות מה תקנתו.

ואפשר לפרש [דלא כמו שכתבו התוס'] משלחים אחד מן הטמאים, שבין כך אינו עושה הפסח. ואפשר עוד שמשום 'אין קרבן ציבור חלוק' אף הטהורים אינם ראויים להקרבה, ולפי זה אפשר לשלח אחד מן הטהורים לדרך רחוקה שהרי אילולא שלחו אחד, כולם מעוכבים מלעשות הפסח, נמצא ששילוחו אינו מונעו מהפסח (עפ"י חזון איש זבחים ד, טז).

א. בחז"א שם העיר שמשמע מהתוס' (עט: ד"ה וטמאין) שאם אנו נוקטים 'אין קרבן ציבור חלוק', וגם נוקטים [דלא כרבי יהודה] שהטמאים אינם גוררים את הטהורים לעשות עמהם בטומאה, הטהורים עושים בהרהר והטמאים אינם עושים. ולפי זה אי אפשר לפרש כנ"ל שלכך מותר לשלח אחד לדרך רחוקה, כי לולא זאת לא היה עושה – שהרי הטהורים עושים בכל אופן. ולא הבנתי הקושיא, הלא י"ל בפשטות שהתוס' הסבירו זאת רק בסברת רב כהנא, ואפשר שעולא חולק וסובר שאם אין קרבן ציבור חלוק, הכל מעוכבים. ולרב כהנא אכן אין עצה לשלח אחד או לטמא.

ב. ע"ע להלן צה. ברד"ה שאין שוחטין, שכדי שלא לעשות הפסח שני ביחיד מטמאים אחד בשרץ שיידחה עמו. וע' במש"כ שם.

(ע"ב) 'היו שלישייתן זבין ושלישייתן טהורין ושלישייתן טמאי מתים – אמר רב מני בר פטיש: אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא את השני... בשני לא עבדי – נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוה להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני'. לפי טעם זה נראה שאם לא באו הזבים לירושלים בפסח שני לא יצטרפו עם טמאי המת, ויעשו טמאי המת את הפסח בשני שהרי אין כאן רוב ציבור.

וכן משמע מרש"י שאם הזבים לא נטהרו בשני לעשות הפסח, אינם מצטרפים עם הטמאי-מתים, ועושים הללו את השני.

[מזה יש לשמוע שחישוב טמאים וטהורים לענין הבאת פסח שני, אינו תלוי במצב שהיה בפסח ראשון אלא כפי מצבם עתה, שאם היו רוב זבים בפסח ראשון ועתה הם מיעוט, כגון שגדלו בין ראשון לשני הרבה קטנים טהורים, או שנטהרו רק מקצתן] [כמו במקרה הנדון, שהזבים לא נטהרו] – עושים את השני מפני שעתה הם יחידים. וזה דלא כדברי המנחת-חינוך שכתב שהכל נקבע לפי המצב שהיה בזמן פסח ראשון. אבי עזרי קרבן פסח ז, ד].

ה. מבואר בגמרא שאם נשים בראשון חובה ובשני רשות, הרי כלפי דין פסח ראשון הן באות במנין החשבון וכלפי פסח שני אינן בחשבון. [ועל כן יכול להיות מצב שהטמאים לא עושים לא בראשון ולא בשני אף לדעת רב, כגון שהיו האנשים מחצה על מחצה (או אפילו רוב טהורים. עפ"י תוס'), ובהצטרפות הנשים נמצאו רוב טמאים; בראשון אינם עושים כי בחישוב הכולל יוצא שהטמאים מיעוט. וגם בשני אין עושים, כי כלפי פסח שני נידונים כמחצה על מחצה והיינו כרוב (לרב), ורוב אינו עושה את השני (וכן הלכה.

רמב"ם קרבן פסח ז,ג).

לדעת האומר נשים בראשון רשות – אין הנשים מתחשבות בחשבון טמאים וטהורים כלל. [ולדעת האומר נשים בראשון ובשני חובה, הריהן בחשבון גם כלפי פסח שני, ואם היו מחצה על מחצה והנשים עודפות על הטהורים, הטמאים עושים את השני שהרי הם מיעוט. עפ"י מהרש"א].

א. בספר לקוטי הלכות (בזבח תודה) הסתפק במחצה על מחצה והנשים עודפות על הטהורים ועשו הנשים בראשון; שמא באופן זה יעשו הטמאים פסח שני, ומה שמבואר בגמרא שאינם נדחים זה רק כאשר הנשים לא עשו בראשון, וכיון שהן בשני רשות אינן בחשבון כלל, משא"כ כשעשו בראשון.

ב. המנחת-חינוך (שפ,ג) כתב שאם היו בפסח ראשון רוב טהורים, ונדחו הטמאים לפסח שני, ובין שני פסחים נתגייירו הרבה או נתגדלו קטנים ונעשו אותם טמאים רוב – עושים בשני, שאין מתחשבים אלא כפי מצבם בראשון.

ובספר אבי עזרי (קמא. קרבן פסח ז,ד) חולק וסובר שחישוב רוב ומיעוט לגבי פסח שני נקבע לפי המצב בשעת פסח שני.

ג. אין מונים חרש שוטה וקטן בחישוב טמאים וטהורים, שהרי אינם בני חיוב בפסח (מנחת חינוך שפ,יב).

דף פ

קמד. מה דין הקרבת הפסח במקרים הבאים?

א. היו טמאים עודפים על הטהורים אחד.

ב. שבת אחד טמא ושאר שבטים טהורים.

ג. רובם זבים ומיעוטם טמאי מתים.

ד. רובם טמאי מתים ומיעוטם זבים.

ה. שלישייתם זבים ושלישייתם טהורים ושלישייתם טמאי מתים.

א. היו טמאים עודפים על הטהורים, אפילו אחד – יעשו בטומאה. רבי אלעזר בן מתאי אומר: אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה שנאמר (לא תוכל לזבח את הפסח באחד שערך), ודינם כדין מחצה טהורים ומחצה טמאים (כן מבואר בגמרא).

הלכה כתנא קמא, שהיחיד מכריע את הציבור לעשות הפסח (רמב"ם קרבן פסח ז,ב).

ב. שבת אחד טמא ושאר שבטים טהורים; לדברי רבי שמעון הללו עושים לעצמם והללו עושים לעצמם. רבי יהודה אומר: יעשו הכל בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק. [לדברי שניהם שבת אחד נקרא 'קהל' (הנני מפרך והרבייתך ונתתיך לקהל עמים) – וכבר נולדו לו כל השבטים מלבד בנימין. הוריות ה:]. ואילו רבי מאיר (בהוריות ה) סובר ששבת אחד אינו קרוי 'קהל', ולפי זה דינם כיחידים שנדחים לפסח שני].

הרמב"ם פסק שאין הפסח נדחה בשבט אחד, ודלא כרבי יהודה ורבי שמעון, הגם שלענין הבאת פר-העלם-דבר פסק כמותם ששבט נקרא 'קהל' (ע' מגן אברהם ריח סק"ג שהרמב"ם נקט ששבט אחד נקרא 'קהל' רק כלפי דינים שכתוב בהם בפירוש 'קהל' אבל בשאר מקומות לא, וכפשוט סתם משנתנו).

ג. היו רובם זבים או טמאים בטומאה אחרת היוצאת מן הגוף, ומיעוטם טמאי מתים; אמר רב, אותם טמאי מתים אינם עושים לא בראשון – שהרי הם מיעוט, ולא בשני – כי כשהציבור אינו עושה בראשון אין היחידים נדחים לשני. ושמואל סובר שיעשו בראשון.

א. הלכה כרב כנגד שמואל (רמב"ם קרבן פסח ז,ד).

ב. הזבים, לדעת הכל אינם עושים לא בראשון ולא בשני. בראשון לא משום שטומאה היוצאת מן הגוף לא הותרה. בשני – משום שאין ציבור נדחים.

היו רובם זבים ומיעוטם טהורים – הטהורים עושים בראשון, והזבים אינם עושים לא בראשון ולא בשני. וזה פשוט (מנחת חינוך שפ"ב).

ד. היו רובם טמאי מתים ומיעוטם זבים וכיוצא בהם; טמאי מת עושים פסח ראשון בטומאה והזבים אינם עושים. ונחלקו אמוראים האם הזבים עושים פסח שני אם לאו; רב הונא אמר: אין תשלומים לפסח הבא בטומאה, שהטומאה דחוייה בציבור ואינה התר גמור ורק טהרה מדחה לשני, לא טומאה. ורב אדא בר אבהו אמר: יש תשלומים לפסח הבא בטומאה [שאף אם טומאה דחוייה בציבור, אפשר שסובר טומאה גם כן מדחה לשני].

א. הלכה כרב הונא (רמב"ם קרבן פסח ז,ה).

ב. יש אומרים שגם לדברי רב הונא שאין תשלומים לפסח הבא בטומאה, מי שהיה בדרך רחוקה בראשון – יש לו תשלומין בשני אעפ"י שהפסח נעשה בטומאה בראשון (רש"ש. וכן צידד הב"ח בהגהותיו. ודלא כהצל"ח).

ה. היו שלישייתם זבים ושלישייתם טהורים ושלישייתם טמאי מתים; אמר רבי מני בר פטיש, אותם טמאי מתים אינם עושים לא את הראשון ולא את השני. בראשון לא – מפני שהם מיעוט כלפי כל השאר. ובשני לא – מפני שהזבים מצטרפים עם טמאי מתים להצטרך פסח שני, והרי רוב-ציבור אינו עושה בשני.

[הזבים גם כן אינם עושים לא בראשון ולא בשני. והטהורים עושים בראשון בטהרה].

א. לדעת שמואל, עושים הטמאי-מת פסח ראשון כיון שאין רוב טהורים (תוס').

ב. נראה שהוא הדין אם היו שליש זבים ופחות משליש טהורים ויותר משליש טמאי מתים – אין המתים עושים את הראשון ואת השני (חזו"א קכד).

ג. ברמב"ם (קרבן פסח ז,ו) משמע שגם אם לא יבואו הזבים לירושלים לעשות פסח שני, אין הטמאי-מת עושים את השני, מאחר ולא עשו רוב ציבור את הראשון (עפ"י צ"ח; מנחת חינוך שפ"ב ועוד).

קמח. א. הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא – מה דינו?

ב. מה הדין כשנודע ואחר כך נזרק הדם?

ג. מה הדין בטומאת הגוף?